

Gyermek kultúráról szülőknek és pedagógusoknak

A gyermek kultúrával több kutatás foglalkozott az utóbbi években. A neveléstudomány nagyrészt a reform- és alternatív pedagógiák révén került kapcsolatba ezzel a területtel. Szerintük ugyanis nem elég a gyermekek értelmi fejlesztésével foglalkozni, hanem a nevelés, fejlesztés tágabb, az emberi élet minőségét adó területeit, így a kultúra egészét kell vizsgálat alá vetni.

■ A gyermek kultúra meghatározása

A kultúra általános meghatározása segíti leginkább a gyermek kultúrát és annak kutatását, vagyis kultúra „az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége.” (Tóthfalusi, 2005, 532) Ebből kiindulva határoztuk meg a gyermek kultúra fogalmát: „Gyermek kultúrának az emberi kultúra azon tárgyi, anyagi, szellemi értékeit (jelenségeit, folyamatait, intézményeit, tereit, közvetítési mechanizmusait stb.) tekintjük, amelyek

- (1) számot tarthatnak a gyermekek érdeklődésére,
- (2) jobbra nekik készülnek, szerveződnek, illetve
- (3) amelyeket gyermekek hoznak létre, tartanak mozgásban, de
- (4) mindenképpen az ő – vagy valamely jelentős csoportjuk, szegmensük javát – javukat, „aznapi örömeiket” és fejlődésüket, összetetten megjelenő érdekeiket szolgálják.” (Bús, 2013, 13)

A gyermek kultúra szerves része a teljes emberi kultúrának. Nemcsak életkor szempontjából önálló kulturális egység, hanem minőségében más, mint a felnőttek kultúrája. „A gyermek nem kis felnőtt, hanem sajátos szükségletekkel, a fejlődés igényével rendelkező – a mindenkori jelenét intenzíven megélt – ember, ezért a kulturális élete, igénye is sokban eltér a felnőttétől.” (Bús, 2013, 21.)

Minden nép kultúrája tartalmazza a gyermekek kultúráját, és így beleilleszkedik az egyetemes emberi kultúrába. Kulturális kapcsolatokat nemcsak a közelebbi népek tartanak fent egymással, hanem ez földrészekre, sőt ma már a teljes emberiségre kiterjedhet. A gyermek kultúra is keresi a kapcsolatokat. A gyermekeknek szóló irodalmi alkotások, filmek és projektek már jelzik a lehetőségeket. A magyar

kultúrának és gyermek kultúrának kiadó szerzői, előadói, művei vannak, és kapcsolatai is szerteágazóak.

A kultúra a gyermekeknek is – miként a felnőtteknek – átfogja az egész életüket, kiterjed annak minden részére. Többek között a művészetekre, a tudományokra, családokra, óvodákra, iskolákra, hagyományokra, szokásokra, sőt a mindennapos tevékenységekre is.

A gyermek kultúrát a gyermekkorhoz hasonlóan nehéz időben behatárolni. Az egyes tudományok, pl. biológia, pszichológia, pedagógia is különböző időhatárokat jelölnek meg életkorban és fejlődésben, fejlettségben. Az egyén kulturális fejlődésének folyamatában is több szakasz található. Sokan a 10. életévet jelölik meg a gyermekkor felső határának, főként az iskolai tagozatváltás miatt, de a 10-13. életév mint szakaszhatároló – a fejlődéslélektan alapján – talán differenciáltabb megközelítést nyújt. A gyermekkor alsó határa a kultúra tekintetében kevésbé jelenik meg, mivel már születéstől elkezdődik a csecsemő, kisgyermek kultúrába való bevezetése.

■ A gyermek kultúra elemei

A gyermek kultúra hagyományos elemei a játék és a művészetek.

Az ölbéli játékokkal kezdődik, majd a többi játéktípussal folytatódik a világ gyermeki elsajátítása. Az érzékszervi mozgásos, az utánzó, a szerep-, a dráma-, a konstruáló és a szabályjátékok a gyermek kultúra hordozói és a felnőttek kultúrájába történő bekapcsolódás, beépülés lehetőségei.

A művészetek már gyermekkorban segítik a kultúra megalapozását és közvetítését. A gyermeki ábrázolás azt a sajátos látásmódot mutatja, amelylyel a világot szemlélik, és amely segíti nekik megérteni azt. A gyermekrajzok és kézműves alkotások nemcsak a cselekvés utáni vágyukat mutatják, hanem tudósítanak aktuális érzéseikről, állapotukról, fejlettségükről. A gyermekeket körülvevő tárgyi világ főként a felnőttek gyermekképét tükrözi, de a szobáikat, tereiket, tárgyakat fokozatosan birtokba veszik és a saját elképzeléseiknek megfelelően átalakítják. Az ének, zene és tánc min-

den nép sajátja, ebből épül és fejlődik, de más motívumokkal is gazdagodhat. Ezt mutatja a világzenei irányzat sikere is. A gyermekirodalom régóta fontos téma a gyermekek kulturális fejlődésében. A klasszikus és modern, a népi és szerzői művek kérdése, aránya, az életkornak megfelelő tartalmak, valamint a „hivatalos” irodalom, pl. a kötelező olvasmányok kérdésében osztják meg a szakmai és laikus szereplőket. A gyermekszínházas a gyermekirodalom alkotásait mutatja be, és ebben a magyar kultúra, gyermek kultúra óriási kincsestára segít bennünket.

A technikai fejlődéssel újabb elemek kerültek be a gyermek kultúrába. A fotó, a film, a hangrögzítés eszközei, a televízió, illetve ma már a számítógép és az internet nemcsak új eszközöknek számítanak, de az életmódra is alapvető hatást gyakorolnak. Sőt, a kultúrában, gyermek kultúrában is szerepet kapnak. Elég csak a legújabbak közül a számítógépes, interaktív játékokra, programokra utalni.

■ A kultúra közvetítésének folyamata

A kultúra közvetítésében, áthagyományozásában egyidejűleg több folyamat zajlik. A felnőttek átadják a kultúrájukat a gyermekeknek. Ehhez biztosítják a tárgyi, környezeti és a szellemi, tudásbeli feltételeket, illetve megszervezik a kultúra átadásának folyamatát. Kialakítják a családi és intézményes kereteket, valamint a közvetítés tartalmát és módszertanát. A gyermekek viszont nem passzív résztvevői a folyamatnak, ugyanis ők nemcsak megkapják, hanem átveszik a szüleiktől, az előző generációtól annak kultúráját. Sőt, nemcsak elsajátítják, hanem tovább is fejlesztik azt a saját igényeikhez és lehetőségeikhez formálva gyermek-, ifjú- és felnőttkorban egyaránt. Tehát aktívan alakítják, átalakítják, alkotják a kultúrát. Létrehozzák és működtetik a saját kultúrájukat már a gyermekek is. Játsszanak, rajzolnak, sportolnak, tévéznek, énekelnek, táncolnak, mesélnek, és sok egyebet csinálnak, anélkül, hogy a kultúra áthagyományozódásával foglalkoznának. Továbbá a gyermeki aktivitás kiterjed, illetve visszahat a

felnőttek kulturális életére, ugyanis a gyermekek gyakran részt vesznek abban. Ünnepeken, közösségi programokon figyelmet keltőek a gyermekek ének-, zene-, dráma- és más előadásai.

A közvetítés folyamata a családban kezdődik, a családokat segítő intézményekben folytatódik, majd az iskolarendszer és közművelődési rendszer által válik teljesebbé a társadalomban. Ezek egymásra épülnek, egymást segítik, így egyik eleme sem hagyható ki a folyamatból. Továbbá fontos, hogy mindenki számára biztosítani kell a kultúrához való hozzáférést, és minden gyermek részt vehessen a kultúra közvetítésének folyamatában.

■ A gyermek kultúra közvetítő rendszere

A kultúra közvetítése a megfelelő eszközök és intézmények, szervezetek segítségével történik. A közvetítő eszközök közül kiemelendő a gyermekeknek szánt könyvek, tankönyvek, folyóiratok, a rádió, TV, film, számítógép, internet és ezek infrastruktúrája.

A közvetítő intézmények és szervezetek otthont adnak a gyermekek kulturális életének azok működésével és az épületeikkel, építményeikkel. A kulturális intézmények, szervezetek a gyermekek számára is nyújthatnak programokat. Ilyen pl. a művelődési ház, vidámpark, cirkusz, múzeum. Önállóan, a gyermekek számára működik pl. a gyermekek háza, gyermekkönyvtár, játszótér, játszóház, gyermekszínház, gyermektáborok, gyermekszervezetek. Vannak gyermekeknek szóló programok is, amelyeket különböző szervezetek, intézmények, személyek hoznak létre kulturális

rendezvények, ünnepek, fesztiválok, versenyek, vetélkedők keretében, pl. gyermeknap, farsang, sportnap.

Bár a fenti struktúrába is beilleszthető, de – jelentőségük miatt – önállóan kell említeni itt is a két legalapvetőbb szervezeti formát, a családot és a nevelési, oktatási intézményrendszert, illetve annak szervezetét, működését, tereit.

A gyermek kultúraért munkálkodik Magyarországon több alapítvány, egyesület, társaság, szövetség, intézet, központ, műhely, nemzetközi gyermek kultúrális szervezetek magyar intézményei, internetes honlapok, valamint a gyermek kultúra kutatásával foglalkozó szervezetek.

■ A Gyermek kultúra Kutatócsoport

2011-ben alakult meg a Gyermek kultúra Kutatócsoport Magyarországon. Több helyről csatlakoztak hozzá országhatáron belülről, sőt azon kívülről is.

A Kutatócsoport azért jött létre, hogy kutatási, fejlesztési, oktatási tevékenységünkkel, más hasonló szervezetekkel történő összefogással segítsük a gyermek kultúrát. Elsősorban a magyar gyermek kultúrát kutatjuk, de más népek gyermek kultúrája is érdekel bennünket. A gyermeket sajátos szükségletekkel rendelkező embernek tartjuk, akinek a kulturális igényeit, szükségleteit is ki kell elégíteni, és segíteni neki abban, hogy az előző generációtól elsajátított kultúrát megőrizze és továbbfejlessze.

A gyermek kultúra helyzetének feltárását, a fejlesztés lehetőségeinek megtalálását, a gyermekek öntevékenységének segítségét, minden gyer-

mek számára a kultúrához való hozzáférést szeretné kutatni a csoport. Az eredményeket közlésezi konferenciákon, publikációkban. További fontos feladatnak tekinti, hogy a felsőoktatásban, főként a pedagógusképzésben helyet kapjon a gyermek kultúra komplex szemlélete, és segítse a leendő szakembereket a gyermekek kulturális életének szervezésében. Az interneten a Gyermek kultúra Facebook csoportban segítjük az információáramlást a gyermek kultúrában.

A Kutatócsoport konferenciát szervezett 2011-ben és 2013-ban. Kiadta első kötetét „Tanulmányok a gyermek kultúráról” címmel 2013-ban. Több publikáció is megjelent a témakörben a Kutatócsoport tagjaitól. Ezek közül alapvetően fontos Trencsényi László *Művészeti neveléstől a gyermek kultúráig. Tanulmányok, módszertani írások, reflexiók 1965-2013* című könyve. (Trencsényi, 2013) A Kutatócsoport alapítójaként és vezetőjeként fontosnak tartom a csoport létszámának, kutatási kompetenciájának bővítését és külföldi kutatók bevonását. Tervezzük, hogy részt veszünk pályázatokon, projektekben is, amelyeket jelenleg szervezünk.

Bibliográfia

- Bús Imre (2013): A gyermek kultúra vázlata. In: *Tanulmányok a gyermek kultúráról*. Kiadja a PTE IGYK és a Gyermek kultúra Kutatócsoport, Szekszárd
 Tóthfalusi István (2005): *Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest
 Trencsényi László (2013): *Művészeti neveléstől a gyermek kultúráig. Tanulmányok, módszertani írások, reflexiók 1965-2013*. Kiadja a PTE IGYK, Gyermek kultúra Kutatócsoport, Új Helikon Bt., Szekszárd-Budapest